

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ЗМІСТ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
НА ОСНОВІ ДОСВІДУ НСОУ – ПЛАСТEDUCATIONAL CONTENT OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION
BASED ON THE EXPERIENCE OF NSOU – PLAST

У статті розкривається проблема військово-патріотичного виховання як частини національно-патріотичного, яке є пріоритетним напрямком формальної та неформальної освіти в загальноосвітніх закладах, пришкільних секціях, гуртках, громадських об'єднаннях, молодіжних організаціях. Проаналізовано роботи науковців, які досліджували військово-патріотичну підготовку з погляду загальних дидактичних й окремих методичних питань, а також психології та розвитку особистості. Також приділена увага роботі дитячо-молодіжних організацій, які займаються військово-патріотичним вихованням дітей та молоді.

Визначено, що в сучасних умовах військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування готовності до військової служби як особливого виду державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки Української держави від зовнішньої загрози.

Визначено виховний ідеал військово-патріотичного виховання як частини національно-патріотичного виховання. Окреслено якості та цілі виховного ідеалу національно-патріотичного виховання. Розроблено модель навчального змісту військово-патріотичного виховання на основі досвіду Національної скаутської організації України (далі – НСОУ) – Пласт. Детально описані компоненти (спеціальності) військово-патріотичного виховання. Описані рівні підготовки, подано практичні напрямки підготовки, які передбачають змістовне наповнення навчального матеріалу.

У статті наведені питання для подальшого дослідження організації таборів, вишкільв та інших заходів військово-патріотичного виховання в молодіжних організаціях, зокрема у Пласті. Також для подальших наукових розвідок запропоновані теми якісної підготовки інструкторів для роботи з підростаючим поколінням.

Ключові слова: виховний ідеал, навчальний зміст, військово-патріотичне виховання, національна скаутська організація Пласт.

The article reveals the problem of military-patriotic education as part of the national-patriotic education, which is a priority area of formal and non-formal education in general education institutions, preschool sections, circles, public associations, youth organizations. The analysis of recent research and publications examines the work of scientists who have studied military-patriotic training in terms of general didactic and individual methodological issues, as well as psychology and personality development. Also paid attention to the work of children's and youth organizations engaged in military-patriotic education of children and youth.

It is determined that in modern conditions military-patriotic education is focused on forming readiness for military service, as a special type of public service. Its content is determined by the national interests of Ukraine and is intended to ensure the active participation of citizens in preserving the security of the Ukrainian state from external threat.

Educational ideal of military-patriotic education as a part of national-patriotic education was determined. The qualities and goals of educational ideal of national patriotic education are outlined. A model of educational content of military-patriotic education was developed based on the experience of NSOU – Plast. Components (specialties) of the WWF are described in detail. The military component describes the levels of training. Practical directions of preparation are provided, which provide meaningful filling of educational material.

The article presents questions for further study of the organization of camps, training courses and other measures of military-patriotic education in youth organizations, in particular in Plast, as well as the qualitative training of trainers for work with the younger generation.

Key words: educational ideal, educational content, military-patriotic education, national scout organization Plast.

УДК 374
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.35>

Рябокін Р.М.,
магістрант V курсу факультету
фізичного виховання
Донбаського державного педагогічного
університету
Рябокін М.В.,
директор
КЗ «Дитячо-юнацька спортивна школа
м. Слов'янська»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В оновленій Стратегії національно-патріотичного виховання 2019 року сказано: «В Україні національно-патріотичне виховання (далі – НПВ) дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цін-

ності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України». Стратегія визначає, що складовими НПВ є громадсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання. [8]

Національно-патріотичне виховання тісно переплітається з іншими виховними напрямками: естетичним, фізичним, трудовим, духовним, правовим, екологічним, економічним, розумовим вихованнями. Ціллю НПВ є формування у громадян національно-патріотичної самосвідомості,

формування в конкретній особистості якостей відповідального, повновартісного громадянина-державника як члена української нації. Національно-патріотичне виховання є стратегічним пріоритетом на рівні національної безпеки у сфері гуманітарної та освітньої політики, реалізується як державними органами чи установами, так і громадськими об'єднаннями, окремими громадянами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Психологічним механізмам формування й розвитку особистості, на яких базується військово-патріотична підготовка, присвячені дослідження Л. Виготського, І. Гальчинського, Г. Костюка, М. Леонтєва та інших.

Відомі вчені В. Горак, Н. Кляторний, Е. Соколова, В. Кузнєцов першими визначили військово-патріотичне виховання як засіб підготовки до захисту миру, виховання учнівської молоді в дусі миру. Вони вважають, що борець за мир – це одночасно й захисник Вітчизни. Служба у Збройних силах розглядається ними як активна форма боротьби за мир, а виховання в дусі миру – як важливий аспект інтернаціонального виховання. З іншого боку, військово-патріотичне виховання, маючи за мету підготувати молодь до військової служби й захисту Батьківщини, тим самим спрямоване за зміцнення оборонного потенціалу країни, виступає важливим засобом підготовки молоді до захисту миру. Виділення цієї функції є новим і дуже важливим доповненням до визначення сутності військово-патріотичного виховання молоді за сучасних умов.

Автори Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді І. Бех і К. Чорна зазначають, що в сучасних умовах військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування готовності до військової служби як особливого виду державної служби. Його зміст, на думку вчених, визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки Української держави від зовнішньої загрози.

Окремим методичним питанням військово-патріотичної підготовки молоді присвячені дослідження М. Бігуса, Ю. Пустовія, Ю.Юзича та інших.

Дослідженню молодіжної організації Пласт приділяється багато уваги, зокрема в таких аспектах: теоретико-методологічні основи діяльності Пласту визначено О. Вахняниним, С. Левицьким, Ю. Старосольським, О. Тисовським, О. Яремченком тощо. Методичні аспекти пластового виховання розроблено Л. Бачинським, Т. Самотулкою, М. Федусевичем, Ю.Жданович тощо, зокрема І. Боберським та одним із засновників Пласту П. Франком розроблено ігри до пластових занять.

Однак дослідження військово-патріотичного виховання в НСОУ Пласт залишились поза увагою вчених. Хоча й були окремі дослідження молодих науковців-практиків із даного питання, зокрема

такими пластунами як пл. сен. Миколою Бігусом, [1] та ст. пл. Мариною Рябокiнь, було написано чимало наукових статей, практичних порад, методичних посiбникiв для роботи з юнацтвом саме в НСОУ – Пласт [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Перш ніж говорити про сам навчальний зміст військово-патріотичного виховання, необхідно визначити виховний ідеал військово-патріотичного виховання як частини НПВ. Його метою є створення здорових умов становлення чоловіків як батьків захисників, оборонців рідного дому, краю, держави, воїнів. А жінок – як дружин, матерів, берегинь рідного дому, а якщо треба – й оборонців рідного краю. В деяких країнах (наприклад, в Ізраїлі) жінки повноцінно залучаються до збройних сил та силових структур. В Україні частка жінок у Збройних силах України становить близько 15%.

Оскільки нас цікавить формування нової еліти, то можемо звернутись до описаних рис провідної верстви визначним філософом-державником Дмитром Донцовим. За його переконанням, такі люди повинні мати у своєму характері такі риси: мудрість, шляхетність, мужність. Їх формування можемо висловити шляхом поєднання різних процесів розвитку особистості:

– мужність (відвага): формується на поєднанні в першу чергу фізичного та духовного розвитку особистості (сила та воля);

– шляхетність: формується під час поєднання, в першу чергу, емоційного та духовного розвитку особистості (плекання характеру);

– мудрість: формується поєднанням розумового й духовного розвитку особистості.

Як плекати риси провідної верстви (за Д. Донцовим):

– мудрість = розумова + духовна сфери (як основа світогляду);

– шляхетність = емоційна + духовна сфери (як основа характеру);

– відвага = фізична + духовна сфери (як основа волі до життя) [3].

Провідну верству населення складають конкретні особи, носії певних якостей, цінностей, знань, умінь та досвіду. В Україні у 20-х–40-х роках ХХ століття був сформований ідеал особистості героя, борця. Детальніше це розглядають у своїх творах Д. Донцов, Д. Мирон, О. Теліга, Г. Ващенко та інші поети, ідеологи, публіцисти періоду національно-визвольної боротьби.

Лицарський девіз кожного пластуна звучить так:

«Душу–Богові, життя–Батьківщині, честь–собі».

Базові життєві цінності – Бог, Україна, Свобода.

Отже, зважаючи на те, що в центрі уваги стоїть особистість, яка творить сім'ю, родину, громаду, націю, можемо окреслити такі якості та цілі виховного ідеалу НПВ та ВПВ:

1. Усебічний розвиток особистості (фізичний, емоційний, розумовий, духовний, соціальний).

2. Загальна самозарадність її в житті (вміння знаходити вихід із різних життєвих ситуацій, реагувати на виклики та труднощі, виходити зі скрутних становищ). Так званий набір корисних Skills [2].

3. Лідерство (провідництво). Успішність у суспільстві.

4. Фізичне здоров'я.

5. Здоровий та активний спосіб життя.

6. Морально-вольові якості та сильний характер.

7. Культурний та творчо-мистецький розвиток, плекання почуття естетики.

8. Активний громадянин. Громадянські чесноти. Готовність захищати Батьківщину.

9. «Сродна праця» [7] (віднайдення свого «покликання», самореалізація в улюбленій справі). Професійна самореалізація.

10. Культура зброї.

11. Заохочення до професії військовика.

Мета статті. Дослідження виховного ідеалу військово-патріотичного виховання як частини НПВ та навчального змісту військово-патріотичного виховання на основі досвіду НСОУ – Пласт.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначеного нами виховного ідеалу військово-патріотичного виховання як частини НПВ нами було розроблено модель навчального змісту військово-патріотичного виховання на основі досвіду НСОУ – Пласт. Рекомендуємо застосовувати таку модель, яка складається із трьох рівнів складності:

– початковий рівень;

– базовий рівень;

– спеціальний рівень (підготовка молодших інструкторів на початковий рівень).

У Пласті є розроблена система проб. Наприклад, у юнацтві (12–18 років) є три рівні, які відображають ступінь зростання пластуна. Проби є відображенням базової пластової програми [6].

У «військовому пластуванні» виділяють такі компоненти ВПВ (спеціальності):

1. *Ідеологічний компонент:* формування патріотичної самосвідомості та української національної ідентичності. Цей процес відбувається під час вивчення історії українського війська, історії національно-визвольної боротьби, зокрема й сучасної російсько-української війни. Розглядається питання про нинішні Збройні сили України та силові структури, а саме: стан, структура, озброєння, символіка, знаки розрізнення, правові аспекти захисту Батьківщини та ведення війни; загальний огляд армій країн світу; геополітичні виклики та загрози для України; військова доктрина України; партнери України в міжнародному військовому співробітництві, зокрема НАТО. Вивчається культ героїв, здійснюється опіка над ветеранами та догляд за могилами. Звичним є дотримання традицій військових свят:

- 14 жовтня – День захисника України (Покрова, День УПА та Козацтва);

- 1 листопада – Листопадовий Чин;

- 6 грудня – День Збройних сил України;

- 29 січня – День пам'яті Героїв бою під Крутами;

- 5 березня – день пам'яті головнокомандувача УПА Романа Шухевича;

- 23 травня – Свято Героїв (усіх, хто поліг у боротьбі за Україну).

- професійні військові свята: день військової розвідки, ВДВ, ВМФ, СБУ та інші. Готовність захищати Батьківщину базується на позитивному ставленні до військової служби та оборони держави загалом.

2. *Спортивно-оздоровчий компонент:* загальний фізичний розвиток особистості, популяризація військово-прикладних видів спорту, популяризація засад здорового та активного способу життя.

3. *Краєзнавчо-туристичний компонент:* вивчення історії, традицій, культури, пам'яток рідного краю, особливостей своєї місцевості (місцева природа, стежки та дороги, можливості для таборувань, походів, спорудження схронів). Налагодження зв'язків та знайомства із місцевим населенням (місця ночівлі, продукти, транспорт, провідники).

4. *Науково-технічний компонент:* вивчення та поширення сучасних технологій, корисних для посилення обороноздатності країни, конкурентоздатності на міжнародній арені.

5. *Творчо-мистецький компонент:* популяризація української військової пісні, бойових танців, музики, які сприяють підняттю бойового духу, плеканню високоморальних та культурних якостей особистості.

6. *Військовий компонент,* який складається із двох рівнів підготовки, найбільш актуальний у ВПВ, тому ми розглянемо його більш детально.

Базовий, основний рівень:

1. Фізична підготовка. Прикладна фізична підготовка, витривалість (біг на довгі дистанції та по пересічній місцевості, смуга перешкод, прикладна акробатика, рукопашний бій, багатоборство, популяризація бойових мистецтв.

2. Вогнева підготовка. Зброезнавство стрілецької зброї та боєприпасів. Основи балістики. Правила поводження зі зброєю. Підготовка до пострілу. Стрільба у статиці, стрільба в динаміці.

3. Тактико-спеціальна підготовка. Індивідуальні дії солдата-піхотинця. Дія у складі групи (відділення-взводу). Вивчення різноманітних тактичних прийомів та дій. Застосування досвіду НАТО. Підготовка в таборі Легіон 19.

4. Медична підготовка. Тактична медицина (CLS). Перша медична допомога в цивільних умовах (BLS, BFA and CPR combo). Гігієна.

5. Мінна безпека. Класифікація інженерних боєприпасів, мін, снарядів, СВП. Порядок дій та

правил поведінки в разі виявлення вибухонебезпечних предметів.

6. Туристична підготовка. Таборування та мандрівництво. Бівуак. Тактика та техніка походів. Особистий та груповий виряд та спорядження для походу чи стаціонарного таборування. Техніка подолання природних перешкод.

7. Вживання в умовах міста та природи. Індивідуальне та групове. В умовах бойових дій та надзвичайних ситуацій.

8. Стройова підготовка. Вивчення сучасного впоряду Збройних сил України. Вивчення історичного впоряду української військової традиції.

9. Виряд. Сучасне військове спорядження, індивідуальний та груповий виряд, правила розміщення виряду на собі (три рівні: пояс, розвантажувальна система, наплічник).

10. Психологічна підготовка. Вироблення навичок поведінки в екстремальних та стресових умовах, контроль страху та емоційного стану, формування здатності до психологічного самоконтролю.

Спеціальний рівень:

1. Снайпінг – вивчення мистецтва влучної стрільби на великі дистанції. Актуальним є підготовка бійців типу «marksman» – піхотний стрілець, спеціаліст із влучної стрільби.

2. БПЛА та авіа-моделювання. Робототехніка та радіокеровані пристрої – сучасні безпілотні літальні апарати, їх використання в цивільному житті та в умовах сучасного ведення бойових дій. Наземні радіокеровані пристрої (роботи на радіоуправлінні).

3. Інженерно-саперна справа. Загальна характеристика професії сапера, його функцій та завдань. Класифікація фортифікаційних інженерних споруд. Спорудження індивідуальних та групових укріплень, загороджень. Установлення і знешкодження мін та СВП з використанням імітаційних навчальних засобів.

4. Зв'язок – сучасний зв'язок і його військово-прикладне застосування.

5. Військова топографія – вивчення сучасних підходів до орієнтування на місцевості, визначення цілей і коректування вогню в ході їх ураження.

6. Військова розвідка – вивчення основ сучасної військової розвідки.

7. Штурмовий альпінізм – вивчення основ проникнення у приміщення з дахів та покрівель із використанням спеціального спорядження.

8. Захист проти радіаційної, біологічної та хімічної зброї та засобів ураження.

9. Інформаційна безпека. Захист проти хакерських атак, шкідливих програм і вірусів. Безпека листування та зберігання інформації. Безпека телефонного зв'язку.

10. Автосправа. Будова та ремонт автомобільного та іншого транспорту. Керування транспортними засобами.

Практичні напрямки підготовки передбачають такі складники змістовного наповнення навчального матеріалу:

– загальні теоретичні засади (мета, завдання), зокрема коротка історія питання;

– тактико-технічні характеристики, опис матеріальної частини, техніка безпеки користування навчальними засобами чи проходження навчального процесу;

– відпрацювання практичних умінь та навичок користування та застосування спорядження, технічних засобів, обладнання, зброї чи певних алгоритмів дій чи поведінки;

– закріплення здобутих знань, умінь, навичок, досвіду у формі контрольної перевірки – змагання, випробування, вправи, демонстрування, тестування та інше;

– відзначення тих, хто навчається. Націлювання молоді на корисну діяльність і спрямування на благо суспільства та країни, застосування нею в майбутньому своїх знань, умінь та навичок.

За підсумками навчання певного напрямку підготовки на базовому чи вищому рівні (у формі вишколу, навчального курсу тощо) вихованцям вручаються відзнаки, які засвідчують здобутий ними рівень (сертифікат, посвідка про проходження курсу чи вишколу). Хорошим варіантом, апробованим у НСОУ – Пласт є відзнака вмілості для кращих учнів [5].

Висновки. Вивчення й аналіз літератури, методичних рекомендацій і програм засвідчує, що більшістю дослідників військово-патріотичне виховання розглядається як цілеспрямований процес формування в допризовної молоді патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, виховання почуття поваги, відданості й любові до свого народу, його історії, культурних та історичних цінностей, відповідального ставлення до майбутньої військової служби й постійної готовності до захисту територіальної цілісності й незалежності Української держави в умовах мирного і воєнного часу.

Отже, військово-патріотичне виховання є комплексною, системною й цілеспрямованою діяльністю органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів, націленою на формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності й любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, цілісності й незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної та соціальної держави. Тобто основою військово-патріотичного виховання є формування в допризовної молоді відповідального ставлення до майбутньої військової служби у Збройних

силах України й виховання постійної готовності до захисту Української держави.

Стратегічна мета військово-патріотичного виховання як частини системи національно-патріотичного виховання – формування нової української національної еліти, зокрема військової. Безпосередня ціль – виховати у громадян готовність захищати свою свободу й національні інтереси України, зокрема й зі зброєю в руках. Провідна функція ВПВ – просвітницька. Ціль – формування життєвих цінностей та ідеалів чоловіка, батька, захисника, оборонця, воїна.

Залишаються недостатньо вивченими питання організації таборів, вишколів та інших заходів ВПВ в молодіжних організаціях; дослідження відкриває шлях до подальших наукових пошуків у теорії та методиці НПВ. Також актуальним залишається питання підготовки кваліфікованих інструкторів ВПВ для молодіжних організацій, що є метою нашого наступного дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бігус М., Пустовій Ю., Юзич Ю., Бальбуза Б., Четверіков О., Фесенко М. Посібник організатору та інструктору військово-патріотичного виховання

молоді / Книгозбірня юнацького виховника, ч. 11. Київ : Кішка Druk. 2019. С. 14–25.

2. В чому різниця Soft і Hard Skills URL: <https://www.welldone.org.ua/shho-take-soft-skills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills/>.

3. Маркітантов В. Місце провідної верстви у спадщині Дмитра Донцова / В. Маркітантов. *Humanitarian vision*. 2015. Vol. 1, Num. 1. С. 27–32. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_1_7.

4. Рябокін Р., Рябокін М. Військове пластування як форма фізичного та військово-патріотичного виховання молоді : матеріали XLVII Міжнародної наукової конференції «Актуальні наукові дослідження в сучасному світі». 2019. Випуск 3(47). Частина 3. Переяслав-Хмельницький: ISCIENCE.IN.UA. С. 158–164

5. Пластові вмілості: http://www.upu.plast.org.ua/program/vmilosti_upu/

6. Пластові проби: URL: <http://www.upu.plast.org.ua/program/probu/>.

7. Соціально-філософські погляди Г.С.Сковороди: ідея «Сродної праці» URL: https://pidruchniki.com/1056041262289/filosofiya/sotsialno-filosofski_poglyadi_gsskovorodi_ideya_srodnoyi_pratsi.

8. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019>.